

Original Makale / Original Article

Evsizliğin filmler yoluyla algılanması: Tabutta Röveşata, Nomadland ve Shelter filmleri üzerine bir değerlendirme

The perception of homelessness through movies: An evaluation on Tabutta Röveşata, Nomadland and Shelter

Mevlüt ESENDEMİR^{ORCID}, Muhammed Fazıl BAŞ^{ORCID}

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

Yıldız Technical University, Institute of Social Sciences, Department of Sociology, Istanbul, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale Hakkında

Geliş tarihi: 22 Nisan 2025
Revizyon tarihi: 18 Haziran 2025
Kabul tarihi: 21 Haziran 2025

Anahtar kelimeler:

Evsizlik olgusu, ev, film, birey, evsiz, makale hakkında.

ARTICLE INFO

Article history

Received: 22 April 2025
Revised: 18 June 2025
Accepted: 21 June 2025

Keywords:

Homelessness phenomenon, home, film, individual, homeless.

ÖZ

Bu makale seçilen belirli filmler üzerinden farklı evsizlik hallerinin analizini gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Öncelikle evsizliğin “ev” ile ilişkisi üzerinden hareket edilmiştir. Birleşmiş Milletler raporlarına göre dünyada yaklaşık 100 milyon evsiz yaşadığı tahmin edilmektedir. Literatürde evsizlik genel olarak bir evden yoksun olma hali olarak tanımlanmaktadır. Evin birey ile olan ilişkisi, bireylere yaşamlarını şekillendirmeyi sağlayan ekonomik, sosyal, manevi statüler kazandırır. Evsiz bireyler evsizlik ile başa çıkarken çeşitli yollar ile hayatlarını idame ettirmeye çalışır. Evsizlik bir yoksunluk sonucu oluşabilirken belirli bir zamandan sonra bir kültüre dönüşebilmektedir. Bu makale odağına aldığı üç film olan, Nomadland (2020), Tabutta Röveşata (1996) ve Shelter (2014) üzerinden evsizlik olgusuna yaklaşmaktadır. Bu filmler de temel olarak evsizliğin nasıl işlendiği, bireyin ev ile ilişkisi ve evsizlik sürecine nasıl sürüklendiği ile ilgili bir analiz yapılacaktır. Evsizlik olgusunun filmlerde farklı özellikleri ile işlendiği görülmekle beraber aralarında evsizliği genel olarak tanımlamamızı mümkün kılan sürekliliklerin de olduğu görülmektedir.

Atıf için yazım şekli: Esendemir M, Baş MF. Evsizliğin filmler yoluyla algılanması: Tabutta Röveşata, Nomadland ve Shelter filmleri üzerine bir değerlendirme. Yıldız Sos Bil Ens Der 2025;9:1:41–50.

ABSTRACT

This article aims to analyze different states of homelessness through selected films. First of all, the relationship between homelessness and “home” is taken into consideration. In literature, homelessness is generally defined as the state of being deprived of a home. The relationship between the home and the individual provides individuals with economic, social and spiritual status that shape their lives. Homeless individuals try to sustain their lives in various ways while coping with homelessness. While homelessness may occur as a result of deprivation, it can turn into a culture after a certain period of time. This article approaches the phenomenon of homelessness through the three films it focuses on, Nomadland (2020), Tabutta Röveşata (1996) and Shelter (2014). An analysis will be made on how these films basically deal with

* Sorumlu yazar / Corresponding author

*E-mail address: esendemirmevlut@gmail.com

homelessness, the relationship of the individual with the house and how they became homeless. Although it is seen that the phenomenon of homelessness is handled with different characteristics in the films, it is also seen that there are continuities among the togetherness that enable us to define homelessness in general.

Cite this article as: Esendemir M, Baş MF. The perception of homelessness through movies: An evaluation on *Tabutta Röveşata*, *Nomadland* and *Shelter*. Yıldız Sos Bil Ens Der 2025;9:1:1–50.

GİRİŞ

Dünya Ekonomik Forum'un (World Economic Form) tarafından 2021 yılında hazırlanan raporda dünya üzerinde yaklaşık 100 milyon evsizin olduğu belirtilmektedir. Evsizlik ülkelerin sosyal, kültürel yapılarına göre değişiklik gösterse de mevcut literatürden yola çıkarak evsizliği genel olarak bir evden yoksun olma ve sürekli kalacak yerinin olmaması durumu olarak tanımlamak mümkündür. Türkiye'de üniversitelerde evsizlik ile ilgili 25 yüksek lisans ve 7 doktora tezi olmak üzere toplam 32 çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların 8 tanesi Sosyoloji, 6 tanesi Mimarlık, 5 tanesi Sosyal Hizmet, 3 tanesi Adli Tıp, 2 tanesi Çalışma Ekonomisi, 2 tane İngiliz Dili ve Edebiyatı, 1'er tane de Amerikan Kültürü ve Edebiyatı, Ergoterapi, Dilbilim, Türk Dili ve Edebiyatı, Sahne ve Görüntü Sanatları ve Güzel Sanatlar oluşturmaktadır.

Bu çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bir problemin çözümüne ilişkin gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerini kullanan nitel araştırma, daha önceden bilinen veya fark edilmemiş problemlerin algılanmasına, probleme ilişkin doğal olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına yönelik öznal-yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir (Seale'den akt. Baltacı, 2019, s.369). Yüksel (2019, s.277) göre nitel araştırmalarda betimleyici ve açıklayıcı sorular sorulmaktadır. Böylelikle içeriğin gizli mesajlarına ulaşılabilir. Filmlerin içerikleri analiz edilerek, ev ve evsizlik, birey ve evsizlik, evsizliğin nedenleri gibi temalar, literatür taramasıyla desteklenmiştir. Seçilen filmler kronik ve göçebe evsizliğe uygun olarak seçilmiştir. Filmler analiz edilirken evsiz kişilerin evsiz olma nedenleri, nasıl para kazandıkları ve eve yükledikleri anlamlar gibi temalar etrafında incelenmiştir.

Bu makale evsizlik olgusunu üç film; *Nomadland* (2020), *Tabutta Röveşata* (1996) ve *Shelter* (2014) üzerinden, incelemeyi hedeflemektedir. Evsizlik olgusu hakkında açıklamalar yaptıktan sonra inceleyeceğimiz üç filmde evsizlik olgusunun nasıl işlendiğini göstermeye çalışacağız. "Kime evsiz denir?" veya "Dört duvar içinde yaşamayan evsiz midir?" gibi sorular film analizlerimizin temel sorusunu oluşturacaktır. *Nomadland* göçebe evsizliği, *Shelter* ve *Tabutta Röveşata* ise kronik evsizliği temsil etmektedir. *Nomadland* filminde evsizlik "ev" ile ilişkilendirilmemekte; bir yaşam biçimi, bir kültür olarak işlenmektedir. *Shelter*'da ise evsizlik bireylerin yaşamış olduğu korkunç olaylardan

sonra bireysel sebeplerle herkesten uzaklaşarak evsiz kalmaları olarak görülmektedir. *Tabutta Röveşata*'da ise ana karakterin evsizlik ile nasıl başa çıktığı, kendini bu düzen içerisinde nasıl ayakta tuttuğu gözler önüne serilmektedir.

Evsizliğin ev ile ilişkilendirilmesinden ötürü makalemizin ilk alt başlığını evsizlik ile ev arasındaki bağlantı oluşturacaktır. Sonraki başlıkta ise evsizlik ve evsiz bireylerin araştırmacılar tarafından nasıl tanımlandıkları ele alınacaktır. Bu iki alt başlıktan sonra makalemizin ana bölümünü oluşturan film analizlerimize geçilecektir.

Ev-Evsizlik İlişkisi

Evsizlik kavramının köküne indiğimiz zaman *ev* kelimesi ile bağlantı kurabilmekteyiz. TDK'ye göre ev bir kişinin veya ailenin içinde yaşadığı yer anlamına gelmektedir. Oxford sözlüğü evi açıklarken güvenlik, sevgi, sığınak, rahatlık, dinlenme, uyku, sıcaklık, etkileşim, yemek ve sosyal ilişki özelliklerini kullanmaktadır. (Rossi, 1989, s. 5). Ev dediğimiz zaman aklımıza dört duvarla çevrili, korunaklı bir yapı gelmektedir. Bu yapı herhangi bir yapı gibi değildir. Bireyin aidiyet duygusunun geliştiği, kendini dış etkenlerden koruyabildiği, barınabildiği ve temel ihtiyaçlarını karşılayabildiği bir meskendir. Blunt'a (2005, s. 506) göre "Ev maddi ve hisler mekânıdır, gündelik hayat pratikleri, yaşam deneyimleri, sosyal ilişkiler, anılar ve duygularla biçimlenir". Ev bireylere sorumluluklar yükler. Bu sorumluluklar evin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik maddi, kendi ihtiyaçlarını karşılamaya göre ise manevi özellikler barındırır. Birey temel ihtiyaçlarını karşılamak için belirli bir para karşılığında hizmet alır. Fatura ödeme, eve gıda, temizlik malzemesi vb. şeyler evin maddi yönünü karşılar. Evin manevi yönü ise bireyin içerisinde kendini huzurlu ve güvenli hissettiği, dış tehlikelerden korunabildiği bir yapı olmasından ileri gelir. Somerville'ye (Somerville, akt. Doğan, 2018, s. 17) göre evin sosyal statüsü vardır. Bu statü evde kullanılan malzemeler, konumlandığı yer, ziyarete gelenler, ev için yapılan alışveriş gibi parçalar üzerinden ifade edilir. Dolayısıyla ev aynı zamanda sosyal statü ilişkilerinin karmaşık bir bütünüdür. Bu durumda evsizlikse sosyal statü eksikliği, görünmezlik veya "ötekilik" problemi olarak algılanır. Evin sembolik anlamına göre evsizler toplumun dışında, reddedilmiş, toplumsal tabakanın en altındaki, itibarsız kişilerdir. Bu dışlanmışlık ve reddedilmişlik çeşitli sosyal, toplumsal problemlerin yaratılmasında etkili olmaktadır. Bir başka analizde evin birey için oluşturduğu

anlam şu şekilde ifade edilmektedir (Ravenhill'den akt. Gürel, 2013, s.11)

Ev, sıcak bir yuvayı anımsatmakla birlikte aile ilişkilerini ve diğer insanlarla olan etkileşimi deneyimlemek için gerekli olan fiziksel, duygusal ve psikolojik iyilik halini sağlar. Buna ilaveten bize emniyet, güven ve istikrarlılık duygusunu yaşatan hayatımızın merkezi noktasıdır. Aynı zamanda bireylerin kendilerini tanımladıkları ve gerçek benliklerini inşa ettikleri bir alan olarak betimlenir

Evsiz kimdir?

Literatürde evsiz kişilerle ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Altun'a (1997, s. 1) göre "Bîmekân, evsiz-barksız, yersiz-yurtsuz, serseri anlamında kullanılmış olup; sadece kendine ait evi olmayan insanları değil, bir yaşam tarzı olarak yaşayan insanları tasvir etmek için de kullanılmıştır". Işıkhana'a (2002, s. 35) göre genelde geceleri yatacak uygun ve düzenli yeri olmayan, köprü altları, parklar, terminal, metro, gar gibi toplumun marjinal bölgelerinde yaşayan kişi, grup ve aileleri evsiz olarak tanımlayabiliriz. Bu tanımlardan farklı olarak Nels Anderson evsizleri, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde ABD'de görülen toplumsallık temelinde hobo tipi üzerinden değerlendirerek şunları söylemiştir. "Hobo gezici bir işçidir. Avere çalışmayan bir gezicidir ve berduş ise yerleşik ama çalışmayan biridir. Tüm temel sanayiler gezici işçinin emeğine bağlıdır. Hobo, kalabalık köle pazarlarından ağaç kesmeye, demiryolu inşa etme ve onarmaya, dağlarda tünel açmaya ve geçit inşa etmeye gider. Güzün buğdayı hasat eden, kışın buzu kıran emek onun emegidir. Bunların hepsi hobodur" (Anderson, 2017, s. 100). Bu tanımlamanın yanı sıra Robert Ezra Park, Nels Anderson'un *Bir Evsiz Adamın Sosyolojisi: Hobo* adlı kitabının önsözünde şu sözleri yazar: "Miras aldığımız gelenek, görenek ve tüm kadim toplumsal ve siyasal mirasımız-insan doğasının kendisi bile modern kentsel çevrenin etkisiyle değişti ve değişmekte. Durmak bilmeyen yaradılışı ile sınır çadırlarına öncülük eden adam modern kentte bir evsiz bir hobo ve bir avere oldu" (2017, s. 21). Evsizliği çeşitli boyutları ile açıklayan Meneviş (2006, s. 6) evsizliği bir kültür olarak benimseyip ona göre yaşayanların olduğunu vurgularken diğer yandan da evsizliği yoksulluk, göç, madde bağımlılığı, psikolojik bozukluklar, işsizlik gibi bireysel ve toplumsal faktörlerin getirmiş olduğu sebeplerle ilişkilendirmiştir. Giddens'a (2012, s. 407) göre ise, evsizler post-modern çağda yaşayan bir bireyin gündelik pratiklerinin birçoğundan uzaktır. Temelde barınma ihtiyacından yoksun olan bu bireyler işe gitmek, sosyal ortamlarda vakit geçirmek veya markete gitmek gibi birçok insanın gün içerisinde düşünmeden yaptığı pratiklere, yaşam koşullarının elverişli olmamasından dolayı dâhil olamamaktadır. Yağan'ın (2009, s. 152) çalışmasına göre, A.B.D. yasalarında "evi veya ikametgâhı olmayan, sokak ve caddelerde yaşamını sürdüren, geceleri yatacak uygun yeri olmayan, oteller, toplu konutlar, hapishaneler ve ruh hastalarına ait geçici yerler gibi yaşam koşullarını sağlayan yerlerde kalan, denetim altındaki sosyal konutlarda yaşayan kişiler "evsiz" olarak, bu sürecin

yaşanmasıyla ortaya çıkan durum ise "evsizlik" olarak tanımlanmaktadır". Acar ve Erbay (2013, s. 9) ise evsizliği şu şekilde açıklamaktadır:

Toplumdan izole tek başına yaşayan, bedensel ve ruhsal hastalıkları bulunan, bir önceki geceyi sokakta, dışarıda, barınak evlerinde, motelde, metroda, tünelde, parkta, alt geçit ve üst geçitte, terk edilmiş ve kullanılmayan binalarda, değişik evlerde veya arkadaşlarının yanında geçiren, en az 60 gününü belirsiz bir yerde geçiren, kendine ait sürekli olarak kalabilecek yeri olmayan kişiler olarak tanımlanabilir.

Özdemir (2010) "Evsizlik ve Evsizlere Genel Bir Bakış" makalesinde Hope ve Young'ın 1986 yılında evsizlik ile ilgili yapmış oldukları "The Faces of Homelessness" çalışmasını maddeler halinde bizlere açıklar. Buna göre evsizliğin zamanı, yapısı ve yaşayış şekillerisıraşıyla şöyledir:

1. Uzun bir süre sığınacak bir yerinin olmaması veya sınırlı olanaklara sahip olunması,
2. Köprü altları, kapı eşikleri, arabalarda ve terk edilmiş binalarda, garlarda, hastane bekleme salonlarında, otobüs duraklarında yaşayanlar,
3. Ucuz otel ve motellerde uzun süre kalmak zorunda olanlar,
4. Dinsel organizasyon ve kamusal yardım olanaklarından yararlanma ihtiyacı olduğu halde uzun süre yararlanamayanlar,
5. Sıcak bir ev ortamı sağlayamayan, harap, dökük mekânlarda yaşamak durumunda olanlar.

Bir başka konu ise evsizliğin Nomadland filminde görüldüğü gibi bir kültür olarak benimsenmesidir. Göçebe yaşam tarzı, bohemlik, günü birlik yaşama isteği, özgürlük, bir yere hapsolmama temel özelliklerini oluşturur. Karamustafalıoğlu, Bakım, Güveli, Özçelik ve Uzun'un (2007) yapmış olduğu çalışmaya göre evsiz bireyler sokakta kalmayı kendileri tercih etmekte, birçoğu bir kurumun çatısı altında olmayı reddetmektedir.

BULGULAR: EVSİZLİK OLGUSUNUN FİLMLERDE ELE ALINIŞ BİÇİMLERİ

Filmlerdeki karakterlerin, evsiz kalma sebepleri, evsiz kaldıkları süre boyunca nasıl hayatta kalmaya çalıştıkları önemlidir. Filmler ele alınırken evsiz kalma nedenleri, evin anlamlandırılması ve iş-para kazanma temaları üzerinden analiz edilecektir. İşleyeceğimiz temaların, evsizlik konusunda benzerlikleri ve farklılıklarını göreceğiz.

Evsiz kalma nedenleri

İlk öncelikle filmlerdeki karakterlerin neden evsiz oldukları veya evsizliği neden tercih ettikleri ile ilgili bilgilere bakmamız faydalı olacaktır, zira filmler içindeki karakterlerin tutumlarında, söz konusu tercihler belirleyici olmuş ve birini diğerinden farklılaştıran bir rol oynamıştır. Konu evsizlik pratikleri olsa da bu kişilerin nasıl evsiz kaldıkları eğer bir tercih söz konusuysa neden evsiz kalmayı tercih ettikleri bilgisi önemlidir.

Tabutta Röveşata filminde baş karakter Mahsun'un film boyunca ailesi hakkında bilgi verilmez. Yakın ilişki içinde olduğu ağ, kendi gibi evsiz arkadaşlarından ya da reis denilen balıkçıdan oluşmaktadır. Mahsun karakteri filmde işsiz, evsiz, barksız ve zorlu yaşam koşulları karşısında direnç gösteremeyen bir birey olarak karşımıza çıkar.

Nomadland filminde ise Fern karakteri, eşi öldükten sonra bunalıma düşer. Bu bunalımdan kurtulmak için de bir karavan kiralır. Böylelikle kendini hiçbir yere ait hissetmez. İçinde yaşadığı psikolojik baskıyla başa çıkmanın çözümü olarak karavaniyle özgürce dolaşmaya karar verir. Karavan, kaçı, bohemliği ve yapamadığı şeyleri yapma imkânını temsil eder.

Shelter filminde iki ana karakter vardır. Tahir ile Hannah. Hannah'nın bir çocuğu vardır, eşi cerrahittir ve ABD'de gerçekleşen 11 Eylül saldırıları sonrasında orduya yazılmıştır. Bir gün ansızın Hannah'ın kapısı çalınır ve eşinin öldüğü haberi gelir. Hannah bunu öğrendikten sonra psikolojik bir bunalıma girer ve eroine bağımlısı olur. Tahir ise eşinin tecavüz edilerek öldürülmesini canlı izlemiş; oğlunu ve kendini kurtarmak için kaçarken kalabalık içerisinden bir kurşunun oğluna isabet etmesiyle oğlunu kaybeder. Yaşadığı bu olaylardan sonra cenazede bir adamın onu bir çeteye dahil etmesiyle birçok kadın ve çocuğu öldürür. Bu yaşadığı şeyler onu mahveder ve evsiz kalır. Boşanma, aile içi şiddet, ölümler yalnızlığa yol açabilir. Yalnızlık, kişinin hayatındaki acı verici ve huzursuz bir deneyimdir ve yalnız olmakla birlikte deneyimlediğimiz şeylerin çoğu duygusal, fiziksel ve ruhsal yaşamımız üzerinde çok kötü bir etkiye sahip olabilir. Bu durumda insanlar bazen evinden uzaklaşmak ister, bunalır, sağlıklı düşünmeyi reddeder ve yalnızlığı sokağa sürükleyerek kendisini evsiz kılar (Rokach'tan, akt. Gürel, 2013, s. 49). Tahir'de eşinin ve çocuğunun ölümünden sonra ruhsal bunalımdan dolayı Amerika'ya gelir ve sokaklarda yaşamaya başlar.

Filmlerdeki karakterlerin evsiz olmadan önceki yaşamlarına baktığımızda ise Hannah ve Fern evsiz olmadan önce hali vakti yerinde olan bireylerdir. Hayattaki ölümler onları bunalıma sürüklemiş ve kaçış yolu olarak farklı bir hayatı tercih etmişlerdir. Tahir'in ekonomik durumu hakkında fazla bilgiye sahip olmasak da evli, çocuklu ve bir evin içerisinde mutlu bir hayatı olduğunu bilmekteyiz. Mahsun ise geçmiş hakkında neredeyse hiçbir bilgiye sahip olmadığı bir karakterdir. İşsiz olduğunu, kente ayak uyduramadığını ve ekonomik sebeplerden ötürü evsiz olduğunu görürüz.

Evsizlerin evsiz kalma süreçlerine baktığımızda çeşitli nedenler görebilmekteyiz. Filmdeki karakterlerin belli bir kayıptan sonra psikolojik bunalıma girdiği ve bu bunalımdan kaçmak için bulunduğu yeri terk ettiği görülür. *Lead Me Home (Beni Eve Götür)* belgeselinde evsiz insanlara neden evsiz olduğu soruluyor. Ailesinin pansiyona yerleştirdiği ama ona yük olmamak için evden ayrılan insanlar, kira artışı nedeniyle evsiz kalan insanlar, faturaları ödemekte zorlanan ve kentin pahalılığına ayak uyduramayan insanlar, cinsel kimliği yüzünden dışlanan insanlar, işini

kaybettikten sonra maddi zorluklar yaşayan insanlar görülmektedir. Belgeselin başında kişilere “neye ihtiyaç duydukları” soruluyor. Genel olarak başını sokacakları bir ev talep ediyorlar. Evin olması insanların işlerinin rayına gireceğini, yapmak istedikleri diğer şeylere odaklanabileceklerini vurguluyorlar. Çünkü evsiz bireyler dışarıda tehlikeli bir durumla karşı karşıyadırlar. Bu tehlikelerden korunacakları güvenli bir limandan yoksunlar. Hayatta kalmaya çalıştıkları için diğer ihtiyaçlarını ertelemek zorunda kalıyorlar. Bazı evsiz kişilerde psikolojik destek talep ediyorlar. Cinsel tercihi yüzünden dışlanan bireyler psikolojik baskıya maruz kalmaktadır.

Türkiye'de yapılan *Evsiz Olmak Sokakta Yaşam* belgeselinde 51 yaşındaki evsiz bir adamın hikayesi anlatılmaktadır. Antalya'da yaşayan yabancı dil olarak Almanca konuşan adam tezgahtarlık yapmaktadır. Pandeminin ortaya çıkmasıyla yabancı turistlerin Türkiye'ye gelmemesi bireyi işinden etmiş ve geçim sıkıntısına sebep olmuştur. Maddi zorluklar yaşayan birey ilişkisi olduğu kadın ile ayrılınca kendini sokakta bulmuştur.

Türkiye'de yapılan bir başka *Evsiz olmak: Sokakta yaşamak* belgeselinde ise 62 yaşındaki bir adamın evsizlik hikayesi anlatılmaktadır. 30-35 yıldır sokaklarda yaşayan evsiz adamın, ailevi problemlerinden dolayı evsiz kaldığı görülmektedir. İlk dönemlerde problemlerden kaçıp sokakta yaşayan adam alevi tarafından bulunup tekrar eve getirilir lakin yaşamış olduğu olay psikolojik olarak tetiklenmekte ve kaçma ihtiyacını tetiklemiştir.

Yönetmen Özer Kesemen tarafından çekilen *Bir Varmış Bir Yokmuş* belgeselinde ise 75 yaşındaki evsiz bir adamın iş yerinde patronuyla yaşamış olduğu sıkıntıdan dolayı işten çıkarıldığı ve sonrasında evsiz olarak hayatını idame ettirdiğini anlatır.

Bilinmeyene Tanıklık: Evsizlik belgeselinde ise kısa kısa evsizlerle sohbet edilerek neden evsiz kaldıkları gibi temel sorular sorulmaktadır. Sağlık sorunlarından dolayı çalışmayıp evsiz kalanlar, ailesi ve eşinden ayrıldıktan sonra evsiz kalanlar, cinsel kimliğinden farklı görüldüğü için dışlanıp psikolojik bunalım yaşayan insanların hikayeleri görülmektedir.

Kimsesizler Otel 2019 yılında yayınlanmış belgesel niteliği taşıyan bir eserdir. Yönetmenliğini Rıdvan Karaman yapmıştır. Kimsesizler Otel Ankara'da, merkezi bir yeri temsil eden bir yapıdır. Normalde orta sınıfa hitap eden bir otel iken valilikle yapılan sözleşme ile kimsesizlere, yardıma ihtiyacı olanlara kapısını açmıştır. Belgeselin başında otele gelen kişilerin profilleri hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Otele gelen insanların bazıları, geçmişte ailevi sıkıntılar yüzünden evsiz kalmış ve bir daha eve dönüş yapamayan insanları, madde ve alkol bağımlılığı yüzünden evsiz kalan insanları, hiç kimsesi kalmamış, ailesini kaybetmiş insanları bünyesinde barındırır. Belgeselde eşini, annesini ve babasını kaybeden bir adamın, evi olduğu halde evine dönmek istemediği, o evde psikolojik olarak kendini kötü hissettiği ve bunların çaresi olarak o evden uzaklaşarak sokaklarda yaşayarak bir nebze de olsa avunabildiğini

aktarılmıştır. Belgeseldeki evsiz fertlerden biri evsizliği şu şekilde yorumlamaktadır: “Evsiz hayatında çatı olmayan insanlar, yaşamında çatı olmayan, yani duvarları var ama üstü kapanmamış”. Belgeseldeki dikkat çekici başka bir noktada aile ilişkilerinin çarpık olması sonucu bireylerin travma yaşamasıdır. Anne veya babası yurt dışında çalışmaya gitmiş ve bu süreçte bocalayan çocukların, içinde yaşadığı duygulardan kaçmak için yeni bir yol arayışı içine girmelerini hızlandırır. Eşlerinden alkol, madde bağımlılığı yüzünden ayrılan insanların bir anda evsizlik ile karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Ersin ve Baş'ın (2021:51) yılında Fatih'te evsizlere yönelik yapmış olduğu araştırma makalesinde, evsizlerin sokakta yaşama nedenlerinin yüzdelik dağılımı; %59,4'ünün ekonomik kaynaklı, %28,1'inin aile üyelerinin sahip çıkamaması, %7,8'inin ruhsal bunalımı ve %4,7'sinin de kendi isteğiyle sokakta yaşama şeklindedir.

Acar ve arkadaşlarının (Acar vd., 2022) evsizliğin nedenleri ve deneyimleri üzerine yapmış olduğu nitel araştırmada, evsizliğin nedenlerini ortaya koymuşlardır. Yirmi evsiz ile gerçekleştirilen araştırmada, evsizliğin nedenlerini; aile içi ilişkilerinin kötü ve kopuk olması, ekonomik sıkıntılar, alkol ve madde bağımlılığı, psikolojik sorunlar ve cezaevi geçmişi bulunmasından dolayı yaşamış olduğu sıkıntılar olarak kategorize etmişlerdir.

Karaman (2024) ise evsizlik olgusunun nedenlerini; aile içi sorunlar, ekonomik sorunlar ve psikolojik sorunlar olarak ortaya koymuştur. Ancak makalede aile için sorunların, dışlanmanın ilk adımını oluşturduğu belirtilir. Yapılan görüşmelerde cami imamı aile içi sorunlarını şu şekilde aktarmaktadır:

Kahrolsun felek. Neyi kastediyorsun kahrolsun felekten diyorum? Ailemi kastediyorum hocam, öz oğlum bana ihanet etti diyor. Hanımım paran yok, sen adam değilsin dedi diyor. Hep bu geçmişteki problemden, olaylardan. Ki o olaylar ve kahir ekseriyeti de eşiyle ve çocuklarıyla sıkıntı. Ya çocuğunun bir sözü onu çok rencide etmiş veya hanımının bir cümlesi onu çok rencide etmiş, evi terk etmiş kopmuş, aileden. Ve dediğim gibi kahrolsun felek derken aslında haşa ne kadar suçluyor ne Allah'ı. Aslında o ailesini suçluyor. Yetiştiremediği çocuğu için üzülüyor. Eğitilmeyen hanımı için üzülüyor. Dert hep bu yani. Bu noktada mutabık kalıyor. Geneline baktığımız zaman hocam benim çocuklarım yıktı beni diyor hocam beni eşim yıktı diyor. Hocam beni kardeşlerim yıktı diyor. %95 aile içi sıkıntı. Ya babadan ihanet görmüş ya çocuktan ihanet görmüş ya kardeşlerimden ihanet görmüş ya hanımından ihanet görmüş.

Başka bir araştırmada da Çabuk, Atamtürk ve Öncel (2023) evsizler ile yapılan görüşmeler sonucunda, bireylerin evden ayrılma nedenleri olarak; aile içerisinde şiddet görme, ekonomik sorunlar, alkol ve madde kullanımı, kumar oynama ve ailede kayıp yaşama gibi nedenleri sıralamıştır. Shelter ve Nomadland filminde de ana karakterlerimiz sevdikleri kişileri kaybettikten sonra evsiz kalma sürecine girmişlerdir. Süreç dememizin sebebi kendi tercihleri doğrultusunda hareket ettikleri, bilinçli bir şekilde uzaklaştıkları görülür. Aynı şekilde Karaman (2024:87) tezinde

evsizlerle yapmış olduğu araştırmada İstanbul'a geliş nedenlerinin %32,9'unun ailevi nedenlerle, %31,8'inin iş bulma amacıyla geldiğini belirtmiştir. Ancak çalışmada önemli bir mevzu araştırmaya katılanların %81,2'sinin İstanbul'a göç etmesinin nedeninin yeniden hayat kurma çabası içinde olmalarıdır. Kırsaldan kente göçün sonucunda evsizlik ile karşı karşıya kalmışlardır. Bektaş'ın (2014:98) araştırmasına göre göç etmesinin nedenlerinin başında ailevi sebepler ve onu takiben ekonomik nedenler gelmektedir.

Evsiz olan ancak sokakta yaşamadıkları için diğer evsizler kadar dikkat çekmeyen evsizlerde vardır. Bunlar ucuz otellerde veya kiralık odalarda ikamet eden, arabalarında uyuyan, işyerlerinde uyuyan, arkadaşlarının evlerinde kalmaları gibi marjinal kesimlerdir (Çelebi, 2014:89).

Balun ve Şişman'ın (2022) Ankara Büyükşehir Belediyesi Dışkapı Barınma Evinde yapmış olduğu, on bir kişi ve barınma yöneticisinin katılmış olduğu araştırmada, aile ilişkilerinin bireylerin evsiz kalmasında çok önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bireyler belirli bir hayat standartlarına sahipken aile içi kayıplar, aile içi geçimsizlik, maddi koşulların yetersiz olmasından kaynaklı huzursuzluk ve aile içindeki bireylerle konuşmama gibi nedenlerden dolayı evsiz kalabilmektedirler. Aynı şekilde Bektaş'ın (2014:81-86) hükmü evsizlere yönelik yapmış olduğu çalışmada, evsizlerin %61'inin evsiz olmadan önce aile ilişkilerinin kötü olduğunu belirtmiştir. Evsizlik nedenlerinin başında ise %53 ile ailevi ilişkiler gelirken %15'inin kendi isteği ile %12'sinin de madde bağımlılığından, %11'inin de ruhsal sıkıntılardan dolayı evsiz kaldığı belirtilmiştir. Türkiye'de yapılan araştırmalara baktığımızda, evsiz kalmalarının nedenleri arasında, ailevi problemler en az ekonomik problemler kadar etkili olmuştur. Aile fertleri ile bağının kopması, aile içinde yaşanan taciz, şiddet, ebeveynlerden birisinin vefat etmesi kişilerin evsiz kalmasında etkili olmaktadır.

Genel olarak yapılan araştırmalar sonucunda ve filmlere yansıyan evsizlik nedenlerine baktığımızda, evsizlerin neden evden ayrıldıkları ve neden evsiz kaldıkları ile ilgili temel başlıkları;

- Aile içi sorunlar
- Ekonomik sorunlar
- Psikolojik sorunlar
- Madde bağımlılığı ve alkol kullanımı olarak sıralayabiliriz.

Evin Anlamlandırılması

Ev olgusu, evsizlik bağlamında önemli bir yer tutar. Nomadland, Tabutta Röveşata ve Shelter filmlerinde de ev, bir alan olarak üzerinde tartışılan bir konudur. “Evi olmayan biri evsiz midir?” ve “insan evsiz olmayı tercih edebilir mi?” gibi sorular, filmlerin odak noktasını oluşturur.

Nomadland filminde ev, diğer iki filmde farklı işlenmiştir. Filmin baş karakteri Fern, filmin daha ilk başlarında arkadaşı vasıtasıyla bir işe girer. Yemekhanede arkadaş, Fern'ü diğer insanlarla tanıştırmak ister. Bu sırada Fern, masada tanıştığı bir kızın kolundaki dövmeden çok etkilenir. Bu dövme filmin ve Fern'ün ana fikrini oluşturmaktadır.

Kadının kolundaki dövmede “ev sadece bir kelime mi yoksa içinde taşıdığın bir şey mi?” (*home is it just a word? or is it something you carry within you?*) yazmaktadır. İşte Nomadland filminin evin bir kelimeden ibaret olmadığını vurgular. Filmde ev dört duvarı olan, insanın dışarıyla irtibatını kesen ve bir nevi insanı özgürleştirmekten alıkoyan bir “aktör” olarak lanse edilir. Bunu destekleyecek sav ise Fern’un karavanıdır. Karavan, bir yerden bir yere ulaşımında kendini biraz da olsa evde hissettiğin yaşam mekanıdır. Ev dört duvarla kaplı bir alan ve hareket edemeyen bir mesken yapısıyken, karavan ise her tarafı kaplı ancak hareketli bir araçtır. Bu hareket sayesinde insanlar bir yerden bir yere gidebilme lüksüne sahiptir. Karavan, ev ile özgürlük arasındaki sınırı aşmaktadır. Bu nedenden dolayı da filmde karavan, özgürlük ile bağdaştırılır. Filmde artık bu özgürlük bir tercih olarak yansır. Örneğin, Fern ablasının veya tanıştığı adamın evine davet edilir. Orada gece yatması gerekir. Ancak Fern, kaldığı oda içerisinde kendini çok kötü hisseder ve gece yarısında karavanına geçer. Geceyi karavanında geçirir. Evde kaldığı süre boyunca daralmaktadır. Fern, aslında evin dört duvarla kaplı olmasından da rahatsız olmaktadır. Çünkü ev ve özgürlük arasında soyut bir bağ kurmaktadır. Bu bağ, onun hayatının ana felsefesini oluşturur. Fern için özgürlük ve bir alana hapsolmama, iki önemli temel taşıdır. Aynı şekilde Marc Auge’nin *Evsiz Bir Adamın Güncesi* kitabında emekli olduktan sonra içinde bulunduğu düzenden kaçmak için aracında yaşamaya çalışan bir adamı konu edinir. Araç yerleşik düzenden kaçışı simgeler. Auge (2019, s.11) her zaman kaçmayı düşlediğini ve her şeyi boş verip yeni yerler keşfetmenin mutluluk verici ve nefes kesici olduğunu aktarmaktadır.

Nomadland filmi, bohem bir yaşam tarzını, göçebeliği ilmek ilmek işler. Günübirlik yaşamak, insanların kimseye hesap vermeden özgürce yaşamaya çalışmasını yansıtır. Bugün sahil kasabasında, yarın dağların arasından geçen bir vadide konaklamayı tercih eder. Böylelikle birey, yolda bir sürü arkadaş edinir. Çünkü hayatı yolda geçer. Yolda geçmek bir gereklilik değil bir tercih meselesi olarak karşımıza çıkar. Yolda oldukları süre boyunca çıkan zorluklarla mücadele etmek, kırılan bozulan aletleri tamir etmede işlerine yarayacak kadar ustalaşmalarını sağlar. Murger (1964, s. 18) bohem yaşayış tarzı ile ilgili şu sözleri aktarır:

Bohemler her şeyden az- çok çakarlar. Pabuçlarının delik- deşik veya gıcır gıcır oluşuna göre her yere girip çıkarlar. Bir gün bakarsınız lüks bir salonda ocağa dayanmış caka satmaktadırlar, bir gün de ucuz bir lokantanın çardağı altında yemek yerler. Yolda bir dosta rastlamadan on adım atamazlar ama, nerede olursa olsun bir alacaklıya rastlamadan otuz adım da gidemezler... Bohemin kendisine mahsus bir dili vardır, bunu herkes anlayamaz; bir sürü atölye, matbaa, tiyatro tabirleriyle, dedikodularıyla süslüdür.

Anderson da (2017) “hobo”yu evsiz, barksız, sürekli olarak hayatı yollarda geçen, düzenli bir çalışma stiline karşı ve sınırlarda gezen bir tip olarak tanımlamıştır. Hobolar aynı yerde kalmadıkları ve sürekli seyahat ettikleri için yerleşik düzenleri yoktur. Anderson’a (2017) göre

hobolar en ufak bahaneyle, iyi bir yaşam koşuluna kavuşsalar dahi, işi bırakıp giderler. Hobo felsefesi bir işte uzun süre kalan bir kişiyi dönecek olarak görmektedir. Hobolar kendi içlerinde bir alt kültür oluştururlar. Göçebe kültürü, yarını düşünmeden anı, günü yaşamayı önemli kılar. Bohem bir yaşam tarzı, onların hayatını daha renkli hale getirir. Çünkü farklı yerlere seyahat ettikleri için deneyimleri artmaktadır.

Fern ve arkadaşları ile hobo arasında da benzerlikler vardır. Linda, gezici, göçebe hayata nasıl geçtiğini aşağıdaki sözlerle anlatmaktadır:

2008 yılıydı ve çok zor geçti ve çok fena hem de çok fena dibe vurdum. İntihar etmeyi düşündüm. Bir plan yaptım. Bir şişe, bir şişe içki alıp tüplü ocağı açmaya ve kendimden geçene kadar içmeye karar verdim. Eğer uyanırsam bir sigara yakıp hepimizi havaya uçuracaktım. Sonra tatlı bana güvenen köpeklerime baktım. Bunu onlara yapamadım işte. Şey düşündüm ki bunu kendime de yapamazdım. Yani altmış iki yaşına az kalmıştı. Ben de internetten ne kadar emekli maaşı alacağımı baktım. Orada beş yüz elli dolar yazıyordu. Fern ben bütün hayatım boyunca çalıştım... sonra internette ucuz karavan hayatını gördüm. Ben de karavanda yaşayıp hep gezip ölene kadar çalışmadan yaşayabilirdim.

Buradaki alt mesaj ise Linda’nın küçüklükten beri çok çalışmış fakat kıt kanaat geçinmek durumunda kalmış olmasıdır. Bu da kişinin tüm hayatının bir kafes içinde geçmesine neden olmuştur. Hayatın diğer güzelliklerini görmesine engel bir durum teşkil etmiştir. Yaş geçtikçe de içinde ukde kalan şeyleri artık gönlünce yaşama isteği artmaktadır.

Shelter filminde ise evsiz kalmalarının nedeni yaşadıkları kayıplardan kaynaklanmaktadır. Evsizlik, evsiz kalma, evde kalamama bir kaçışı simgeler. Her şeyden uzaklaşma onları hatırlatacak anıları daha az görmek demektir. Filmin başında Tahir’in arkadaşı tarafından kıyafetleri ve eşyaları çalınınca Müslüman bir hocanın yanına gider. Hoca orada eşya ve kıyafet yardımlarının sadece perşembe günü saat üç ve beş arasında yapıldığını söyler. Dini mekanların tahsis ettiği yerde kalmasını söyler ancak Tahir kabul etmez. Filmin ilerleyen bölümlerinde Hannah ve Tahir, pazarcıların namaz kıldığı bir vakitte biraz yiyecek çalarlar. Pazarcılar fark ettikten sonra Hannah ve Tahir’i kovalamaya başlar. Kovalama sonunda Hannah ve Tahir, sahibi tatilde olan bir eve girerler ve birkaç gün orada kalmaya başlarlar.

Shelter barınak anlamına gelmektedir. Amerika’da barınak, kalıcı yerleşmeye geçişte aracı olarak kullanılmıştır. Basamak modeli ile evsiz kişi sokaktan barınağa, barınaktan otele, otelden geçici konaklama alanlarına, oradan da kalıcı konutlara yerleştirilmektedir. Ancak barınaklarında güvensiz olması evsizleri barınaklardan uzaklaştırmaktadır. Barınakların; temel ihtiyaçlar için saatli kısıtlamalar içeren, kurallardan kaynaklı olarak her an çıkarılma durumu olan, kirli ve en az sokaklar kadar tehlikeli mekanlar olduğu tespit edilmiştir (Bekaroğlu Doğan 2021, s. 50).

Barınaklar, belirli sorumlulukları bireye dayatır. Bu dayatmadan memnun olmayan veya özgür yaşamaya alışan

bireyler için barınaklarda yaşam zorlaşmaktadır. Flynn Olmak filmi ve Barınağın Meleği filminde barınaklarda yaşamının belirli bir disiplin gerektirdiği görülür. Kendine ait bir alanın yoktur. Duş alma saati, yemek yeme saati daha önceden belirlenmiştir. Barınaklarda sadece kuralları yoktur. Evsiz insanlar içerisinde çeteleşmiş gruplarda görülür. Bu da diğer insanlar üzerinde tahakküm kurmalarına sebep olur. Hem tehlikeli insanlarla bir arada yaşayıp hem de kuralların kişiyi kısıtlamasından dolayı evsizlerin barınaklardan kısa sürede kurtulmak için çabaladığı ya da katlanmak istemediği için kendini tekrar sokağa attığı görülür. Lead Me Home (Beni Eve Götür) belgeselinde evsiz bir kadının hastanede temizlik görevlisi olarak çalıştığı, işi bittikten sonra da barınağa geri döndüğü görülür. Barınaklar evsiz kişileri rehabilite etmeye çalışırken onlara iş imkanları da sunmaktadır.

Barınakların; temel ihtiyaçlar için saatli kısıtlamalar içeren, kurallardan kaynaklı olarak her an çıkarılma durumu olan, kirli ve en az sokaklar kadar tehlikeli mekanlar olduğu tespit edilmiştir (Bekaroğlu Doğan 2021: 50). Buna rağmen bu disipline ayak uyduramayan evsizler barınaklardan ziyade sokakta yaşamayı tercih ederler.

Örneğin Flynn Olmak (2012) filminde barınaklar ile ilgili bilgiler detaylıca yer alır. Barınaklarda kalan kişilerin çalışan kişilerle bağ kurmaması, barınağa giriş-çıkış saatlerinin belirli olması, yatmadan önce üst araması yapılması ve yatakların sahibi olmadıklarının belirtilmesi gibi söylemleri içerir. Sadece gece evsizleri konuk eden bu yapı gece barınağı olarak adlandırılmaktadır.

Ziefert ve Brown'ın (1991, s. 214) evsizleri; "kronik evsizler", "geçici evsizler" ve "marjinal evsizler" olarak üçe ayırır. Kronik evsizler, bir veya daha uzun süre sokaklarda yaşayan insanlar için kullanılır. Geçici evsizler, aileleriyle yaşamış oldukları sorunlar nedeniyle evsiz kalmış kişilerdir. Marjinal evsizler ise akıl ve ruh sağlığı yerinde olmayan, madde bağımlılığı sebebiyle evsiz kalan kişilerdir.

Roth ve Bean (1986, s. 713) ise evsizleri dört kategoride incelemektedir. Birinci evsizlik grubu köprü altında, garlarda, terkedilmiş binalarda ve otobüs duraklarında yaşayan kişilerden oluşur. İkinci evsizlik grubunu dini mekanların tahsis ettiği ücretsiz yerler ve barınaklar oluşturur. Üçüncü evsizlik grubu ucuz otel ve pansiyon tarzı yerlerden, dördüncü grubu ise arkadaş veya tanıdık birinin yanında yaşayan kişilerden oluşur.

Tabutta Röveşata filminde kronik bir evsizlik söz konusudur. Evsiz karakterimiz Mahsun ve birkaç arkadaşı, yatacak yeri olmadığı için kayıkların içinde uyumaktadır. Kış gününde kayıklarda uyumak, evsizler için ölümcül sonuçlar doğurabilmektedir. Filmin ilk sahnelerinden birinde bunun yansımaları görmekteyiz. Mahsun'un arkadaşı Sarı, o soğukta kayıkta uyuduğu akşam, sabah Mahsun tarafından uyandırıldığında hipotermiden dolayı ölmüş bir vaziyettedir. Mahsun da Reis karakterinin yardımıyla geçici olarak bir tanıdığın evinde kalır. Ziefert ve Brown'un (1991, s. 216) bahsettiği gibi, kronik evsizlerin çoğunun terk edilmiş binalarda yaşaması, karakterlerimizin de inşaat halindeki

binalarda ateş yakarak hayatlarını sürdürmesine neden olmaktadır.

Ayrıca Ziefert ve Brown (2019), kronik evsizlerin çoğunun akıl sağlığının yerinde olmadığını vurgular. Karakterimiz Mahsun'un da deli raporu bulunan, akli unsurları normal olmayan bir durumu söz konusudur. Zaten sürekli araba çalıp geceyi arabada geçirdikten sonra çaldığı yere geri koymaktadır. Çalınan arabanın sahipleri tarafından şikâyet edilince polisler tarafından yakalanıp dövülmektedir. Filmde Reis ve Mahsun arasında şöyle bir diyalog geçer.

- *Araba mı çaldın lan yine?*
- *Hı hı*
- *İyi bok yedin*
- *Soğuktu...*

Zaten soğuk olmasından dolayı arabaları çalan Mahsun, araçların içinde ısınmaya çalışmaktadır. Araba çalma mevsusu bir bağımlılık haline gelmiştir.

İş (Para Kazanma)

Nomadland filminde Fern, para kazanmak için geçici işlerde çalışmaktadır. Filmin başında çalıştığı yerdeki şirket iflas edince işsiz kalan Fern, karavanıyla konakladığı yerlerde çalışır. Bazen toplandıkları kampın temizlik görevlisi, teknik bakım elemanıyken bazen de bir restoranda bulaşıkları yıkamak, temizlik yapmak gibi görevleri vardır. Amazon firmasının mevsimlik işçi alımları sayesinde orada çalışır.

Shelter filminde Tahir, birkaç şişenin birleşimiyle bir alet oluşturur. Sokakta herhangi bir yerde müzik yaparak para kazanmaktadır. Hannah ise "eskiden biriydim" (I used to be someone) yazılı bir pankartla dilenir. Tahir ile tanışmayana kadar dilenerek para kazanır. Tahir ile tanıştıktan sonra Tahir müziği icra ederken, Hannah izleyen insanlardan para toplar. Topateş'in (2014, s.104) doktora tezinde ise dilenme kültürü ile ilgili açıklamalar mevcuttur. Dilene kültürünün bünyesinde kültürel kodları içerdiği birçok sosyo-kültürel faktörlerle bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. 1993 yılında çekilmiş olan Barınağın Meleği (The Saint of Washington) filminde de evsiz kalan kişilerin dilenerek para kazanmaya çalıştığı görülür.

Tabutta Röveşata'da ise Mahsun'un Reis yardımıyla bir işe girdiğini görürüz. Yardımı ile dememizin sebebi, Mahsun'un iç işleri müsteşarının arabasını çaldıktan sonra polisler tarafından falakaya yatırılıp dövülmesidir. Ondan sonraki süreçte komiser Reis'i yanına çağırıp Mahsun'a bakması, onunla ilgilenmesi için söylemlerde bulunur. Ona göz kulak olmak istemesinin nedenlerinden biri, Mahsun'un çalmış olduğu arabadan dolayı gazetelere düşmesi ve polisler hakkında gazetelerde "Polisler uyuyor mu?" başlıklarının atılmasıdır. Reis ise zaten nüfusuna kayıtlı bir oğlu olduğu ikincisini de istemediğini söyler. Ancak komiser tarafından Mahsun'un, zaten itfaiye arabası, ambulans çalmasından mütevellit başka bir zamanda Reis'in teknesine de eroin bulaştırılabileceğini ve böylelikle bir baskında onun da başının belaya gireceğini söyler. Burada da evsizlerin

hayatta kalmak istemelerinden dolayı suç işlemeye meyilli olduklarını vurgular. Komiserin uyarısından sonra Reis, Mahsun'u yanına alıp bir konuşma yapar. Kahveye 500 bin borcu olan Mahsun, Reis tarafından borçlarının silineceğini öğrenir. Reis Mahsun'a çok fazla göze batmamasını, ısınmak için kahvehanede kalmasını, kapandıktan sonra da inşaat alanında uyumasını söyler. Reis kahvehanenin sahibine Mahsun'un borcunu ödedikten sonra, Mahsun'a bakması için bir öneride bulunur. Onu kendi yanında çalıştırmasını ister.

- *Şu adama bir babalık yap. Ne biliyim camları silsin, yerleri süpürsün. Geceleri de içeride bir köşeye kıvrılır.*
- *Ooo*
- *Yap bir babalık*
- *Gelsin içeride kahve kapanana kadar otursun. Çayını da ödemesin ama yanımda çalıştırmam o haytaı.*

Bu konuşmaların devamı ve sonucunda kahvehaneyi işleten adam, Mahsun'a hiçbir şekilde kefil olmadığı ve güvenmediği için onu yanında çalıştırmak istememektedir. Makalenin ikinci bölümünde bahsetmiş olduğumuz evsizlerin dışarıya karşı yabancılaşmaları ve toplum tarafından itilmeleri söz konusudur. Bu yabancılaşmanın devamında evsizler, ötekileştirilerek bireyler tarafından güvenilmez bir profil oluştururlar.

Diyalogun sonunda Mahsun, kahvehane sahibi ve Reis aracılığıyla Malik isimli adamın yanına götürülmektedir. Mahsun'un orada yatmasını söylerler. Daha sonra Mahsun'u tuvalet bekçisi olarak görürüz. Tuvaletten çıkan kişilere selpak veya kolonya vererek onlardan para almaktadır. Kişilerin desteği ile evsizler topluma kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Yapılan araştırmalara, belgesellere, tezlere bakıldığında zaman evsizler geçimlerini; kâğıt toplayarak, şişe toplayarak, sokakta dilenerek ve günlük işlerde çalışarak idame ettirirler. *Cart of Darkness* 2008 yılında çekilmiş belgeseldir. Bu belgeseldeki evsiz birey geçimi sağlamak için şişe toplar. Bu şişeleri market arabalarına koyarak seyahat eder. Topladıkları şişeleri fabrikaya verdikten para kazanır. Aynı şekilde *Bir Varmış Bir Yokmuş* belgeselindeki evsiz adam gündüzleri bakır, demir, kâğıt gibi ürünleri topladığını dile getirir. Baş ve Ersin'in (2022) yapmış olduğu araştırma makalesinde de evsiz bireylerin %81,5'inin çalışmadığını, %18,5'ininde düzensiz ve günlük işlerde çalıştığını vurgular.

Bektaş'ın (2014:90) tezinde ise evsizlerin %59'unun dönem dönem kısa süreli işlerde çalıştığını geri kalan kısmında, çalışma faaliyetinde bulunmadığı belirtilmiştir. Fakat bu tezin önemli ana unsuru da evsiz kişilerin iş bulma konusunda sıkıntı çekmesidir. Bektaş (2014:91) evsizlerin iş aramamalarının nedenlerini; adli sicil kaydı, sağlık sorunları, bağımlılık problemleri, sürekli geri çevrilmenin verdiği umutsuzluk ve önyargılar olarak açıklamaktadır.

Doğan'ın (2018, s.1362) araştırmasında ise evsiz kişilerin iş bulma konusunda sıkıntı çektiklerini vurgular. Ankete katılan katılımcıların iş bulma konusunda yol/mesafe bakımından uzak bir yere gidememeleri, evsiz oldukları için

“düzenli” ve “temiz” bir hayattan mahrum oldukları bunun sonucunda da bir işte süreklilik sağlayamayacakları düşünülür. Bu ön yargılar ise evsizlerin iş görüşmelerinin kötü geçmesi veya görüşmemeye gitmemesine neden olmaktadır.

SONUÇ

Evsizlik ve evsiz kalma riski üzerine birçok film çekilmiştir. Filmlerde işlenen evsizlik teması, evsizlik olgusu üzerine ve içerisinde bulunduğu toplumun izlerini yansıtmıştır. Üç film de Amerika ve Türkiye'deki evsizlik olgusunu yansıtarak seyirciye sunulmuştur.

Evsiz kalmak sadece ekonomik yoksunluktan kaynaklanmaz. Farklı nedenleri de vardır. İncelediğimiz üç filmin ikisinde (Shelter, Nomadland) aslında bireylerin yaşamış oldukları kayıp ve bunalımlardan dolayı evsizliği tercih ettikleri görülür. Tabutta Röveşata ise kronik bir evsizlikten söz eder. Bu kronikleşmeden kaynaklı evsiz kişi hayatta kalabilmek için çeşitli stratejiler uygular. Evsizlik dünya genelinde problemli bir olgu olarak karşımıza çıkar. Bir evden yoksun olma halinden kaynaklansa da sorun daha detaylıdır. Detaya indikçe de evsizliğin neden meydana geldiğinin çeşitli unsurları olduğunu görmekteyiz. Bir birey bireysel nedenlerden kaynaklı olarak evsiz kalabildiği gibi makro nedenlerden dolayı da evsiz kalabilmektedir. Birey kendi hayatını idame ettirirken ekonomik, ailevi, bireysel, konut fiyatlarının artışı, kirayı karşılayamama ve kentteki yaşamın pahalılaşması gibi nedenlerden dolayı çaresiz kalabilmektedir.

Evsizlik her an karşı karşıya kalabileceğimiz bir olgudur. Bireyin hayatının stabil ilerlemesi evsiz kalmayacağı anlamına gelmez. Bireyler, yukarıda saydığımız mikro ve makro nedenler karşısında çaresiz kaldığı an evsizlik ile karşı karşıya gelir. Bu çaresizlik ilk başlangıçta endişe verici ve belirsizdir. Bu durumda evsizlikten kurtulmanın yolları bir an önce belirlenmelidir. Çünkü içinde bulunduğu durumdan çıkamazsa geçici evsizlik, kronik evsizliğe dönüşebilir. Birey evsizliğe alışmada zorluk çeker. Ancak evsizliğe alıştıktan sonra da normal olan hayatından bağı kopar. Evsizlik bir bakıma birey ve toplum arasındaki bağı koparır veya zayıflatır. Çünkü evsiz kalındığında bireyin arkadaşları ve çevresi kendi gibi insanlarla çevrilidir. Bu çevre başlangıçta zorunlu gibi görünse de birbirlerine destek olma konusunda motivasyon sağlar. Diğer taraftan ise bireyin toplumla bağı zayıflar. Bunun en önemli sebeplerinden biri evsiz kişi evsiz olmayan kişiler tarafından ötekileştirilip tehlikeli görülür. Ekonomik yoksunluk yaşadıkları için çöpten yemek bulmak veya aş evi gibi evsizlere hizmet veren kuruluşlar tarafından desteklenirler. Bunun sonucunda da evsiz olmayan bireyler için evsizleri anlamak daha da güçleşir. Aynı sosyal çevreyi paylaşan insanların belirli bir iktisadi durumu veya onları bir araya getirecek eğitim, komşuluk gibi sosyal yapılar mevcuttur. Toplumun dışına itildiği zaman toplumun normlarından da uzaklaşmış olursun. “Öteki” olmak kendi mahremiyetinin sınırlarını çizmek demektir.

Bu mahremiyet sınırları içerisinde bireyin kendi gibi evsiz fertler girebilmektedir.

Filmlerin analizine göre, evsizlik bazen tercih, bazen de zorunlu olarak kişinin karşı karşıya kaldığı bir olgudur. Bu yüzden de bir çatıdan noksan da kalsalar, hayatta kalmak için benzer veya farklı tercihleri uygularlar. Bu tercihler, kişinin hayat görüşü, yaşamış olduğu bireysel, toplumsal ve yapısal nedenlerle değişiklik gösterebilir. Ancak temelinde farklı görüşleri barındırsalar da içerisinde bulunulan ortamdan vazgeçmenin kolay olmadığı görülmektedir.

Nomadland ve Shelter filmlerinde kişiler bireysel olarak kendi başlarının çaresine bakarken Tabutta Röveşata filminde evsiz kişi, “ama arkadaşlar iyidir” cümlesinde somutlaşacak şekilde, çevresinin desteği ile toparlanmaya çalışmaktadır. İki Amerikan filmindeki (Nomadland ve Shelter) evsizler, bireyseldir bir tutum sergilerken bir Türk filmi olan Tabutta Röveşata ki evsizlik daha gelenekselci bir yaklaşım sergilemektedir. Genel olarak evsizliğin çeşitli nedenleri olsa da Tabutta Röveşata’da evsizliğe karşı mücadelede ilk muhatap, yakın çevresinin oluşturulması ve onlardan yardım beklenilmesi olur. Nomadland filminde yolda olmak, ana karakterin tercihi olduğu için bu kararın herhangi biri tarafından çığnemesine karşı çıkar. Shelter filminde Amerika’daki kronik evsizlerin nasıl hayata tutunduğu anlatılır. Kışın zor şartlardaki evsizler için barınaklar tahsis edilir ve evsiz kişiler oraya götürülmeye çalışılır. Bireysel kararlar etkili olurken kolluk güçleri tarafından da kışın barınaklar konaklamaları yönünde bilgi aktarılır.

Etik: Bu makalenin yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir etik sorun bulunmamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazarlık Katkıları: Fikir: M.E., M.F.B.; Tasarım: M.E.; Denetleme: M.F.B.; Kaynaklar: M.E.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi: M.E., M.F.B.; Analiz ve/veya yorumlama: M.E.; Literatür Taraması: M.E.; Yazıyı Yazan:M.E.; Eleştirel İnceleme: M.F.B.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Yazım Süreci Yapay Zeka Kullanımı: Beyan edilmemiştir.

Ethics: There are no ethical issues with the publication of this manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept: M.E., M.F.B.; Design: M.E.; Supervision: M.F.B.; Resources: M.E., M.F.B.; Data Collection and/or Processing: M.E, M.F.B.; Analysis and/or Interpretation:M.E.; Literature Search: M.E; Writing Manuscript: M.E.; Critical Review: M.F.B.

Conflict of Interest: The authors declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Financial Disclosure: The authors declared that this study received no financial support.

Use of AI for Writing Assistance: None declared.

KAYNAKÇA

- +90 (Direktör). (2019, Ekim 25). Evsiz Olmak: Sokakta Yaşamak: “Bana bakma, bana gel”. <https://www.youtube.com/watch?v=UUe35ZTBGA&t=3s>
- Acar, K. & E. Erbay (2013). *Sokak çalışması: Temel kavramları ve kapsamı. Sosyal politika ve kamu yönetimi bileşenleriyle sosyal hizmet: Temelleri ve uygulama alanları*. (H. Acar, N. Negiz & E. Akman Haz.). Maya Akademi: Ankara
- Acar, B. Bozkafa, B. Genç, M. Önal, S. Vural. B. & Yaman, ÖM. (2022). Evsizliğin Nedenleri ve Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma: Beyoğlu Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 339-358 [Crossref]
- Anderson, N. (2017). *Hobo evsiz adamın sosyolojisi*, (E. Pınar, çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Altun, G. (1997). *1991-1995 Yılları arasında İstanbul’da görülen evsiz insan ölümleri* (Uzmanlık Tezi). Trakya Üniversitesi.
- Auge, M. (2019). *Evsiz bir adamın güncesi*. (Bölükbaşı. Z.B, çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Balun, B. & Şişman, Y. (2022). Evsizlik Sorununu Sosyal Politika ve Devlet Üzerinden Düşünmek: Ankara Büyükşehir Belediyesi Dışkapı Barınma Evi Örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 278-313. [Crossref]
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Baş, H., & Ersin, İ. (2021). İstanbul’da Yaşayan Evsizlerin Sosyoekonomik Durumları, Sorunları ve Çözüm Önerileri: Fatih İlçesi Üzerine Bir İnceleme. *Maruf İktisat İslam İktisadi Araştırmaları Dergisi*, 1(2), s.41-67.
- Doğan, B. Y. (2021). *Evsizler, evsizliğin inşası ve evsizlerin hayatta kalma stratejileri*. İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Bektaş, A. (2014). *Evsizlik Olgusu ve Evsizlere Yönelik Sosyal Politikalar: Hükümlü Evsizlere İlişkin Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Bilinmeyene Tanıklık: Evsiz. (2022). Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=CC85icuHJLU>
- Blunt, A. (2005). Cultural geography: Cultural geographies of home. *Progress in Human Geography*, 29(4), 505–515. [Crossref]
- Beta Video (Direktör). (2020, Kasım 16). Evsiz Olmak: “Sokakta Yaşam” [Belgesel]. <https://www.youtube.com/watch?v=PINMpPOPgI0>
- Çabuk, G., Atamtürk, E. & Öncel, S. (2023). Evsizlerin Genel Özellikleri, Sokaktaki Yaşam Deneyimleri ve İhtiyaçları. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (Mart 2023): 539-568 [Crossref]
- Çelebi, E. (2014), “Sokakta Yaşayanlara Yönelik Sosyal Sorumluluk Çalışmaları İçin Toplumsal Algının Belirlenmesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7/33:808-815.

- Doğan, Y. B. (2018) Küreselleşen İstanbul'da evsizliğin sosyal hizmet perspektifinden analizi (Beyoğlu Örneği). *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova
- Doğan, Y. B. (2021). *Evsizliğin inşası ve evsizlerin hayatta kalma stratejileri*. Bir Yayıncılık.
- Gürel, M. (2013). Evsizlik olgusu ve evsizlere yönelik sosyal hizmet çalışmaları: Bursa örneği. Doktora Tezi
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*, (C. Güzel, çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Işıkhani, V. (2002). *Kentlerin gölgesinde yaşayan evsizler*. Ankara: Kardelen Ofset Yayınevi
- Karaman, M. F. (2024). Evsizlikle mücadelede hayırseverlikten bakış: İstanbul'daki camilerin rolü. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 44, 527-554 [Crossref]
- Karaman, R. (2018). Kimsesizler oteli. <https://mubi.com/tr/tr/films/the-hotel-of-waifs>
- Karamustafalıoğlu, KO., Bakım, B., Güveli, M., Özçelik, B. & Uzun, UE. (2007). İstanbul'daki evsizlerde psikiyatrik bozukluklar, *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 20(2):88-96.
- Kesemen, Ö. (2013). "Bir Varmış Bir Yokmuş". <https://www.youtube.com/watch?v=Wod07RPYJyY>
- Meneviş, B. (2006). *Evsizler*. DPT ve Türk Ulusal Ajansı, Ankara.
- Murger, H. (1964). *La bohème*. (T. Göker, çev.) Güven.
- Özdemir, U. (2010). Evsizlik ve evsizlere genel bir bakış, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2): 77-88.
- Rossi, P. (1989) *Without shelter. homelessness in the 1980*. New York: Priority Pres.
- Roth, D. ve Bean, G. J. (1986). New perspectives on homelessness: Findings from a statewide epidemiological study. *Hospital and Community Psychiatry*, 37(7), 712-719. [Crossref]
- Türk Dil Kurumu (5 Şubat, 2025). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Topateş, A. K. (2014). Türkiye'de yoksulluk bağlamında dilenme kültürü. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Uzunkök, E. (2018, 21 Temmuz). Otogarmisafirleri: Belgesel. <https://www.youtube.com/watch?v=5DaLPKKEDb4>
- World Economic Forum (2021, 16 Haziran). Bu yenilikçi projeler dünya çapında evsizlikle mücadele ediyor. <https://www.weforum.org/agenda/2021/10/innovative-projects-tackling-homelessness-around-the-world/>
- Yağan, M. (2009). Ankara'da Evsiz Ölümleri. Gazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Ankara.
- Yüksel, E. (2019). Türkiye'de iletişim araştırmalarında içerik analizi uygulamaları, sorunlar ve çözüm önerileri. *International euroasia congress on scientific researches and recent V.*, 16-19 Aralık 2019. Bakü: Hazar Üniversitesi.
- Ziefert, M. & Kaaren Strauch, B. (1991). Skill building for effective intervention with homeless familie, *Families in Society*, C.72, S.4, ss. 212-219. [Crossref]